

HSS-009

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิล
ตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน กรณีศึกษา: พื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี
Public Participation in Returning Glass Packaging to the Recycling Process
under the Circular Economy a Case Study of Bueng Yitho Town Municipality,
Pathum Thani Province

ณัฐทิตา แกมทับทิม^{1,*} และ ณัฐวิกรม พันธุ์วงศ์ภักดี²

Nattita Gamtubtim^{1,*} and Nuttavikhom Phanthuwongpakdee²

^{1,2} วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

^{1,2} Puey Ungphakorn School of Development Studies Thammasat University

*Corresponding author's e-mail: Nattita.gamtubtim@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาการจัดการขยะบรรจุภัณฑ์แก้วที่ไม่ถูกนำกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลอย่างเป็นระบบ ยังคงเป็นความท้าทายต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับชุมชน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน และบทบาทของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการดำเนินงานในพื้นที่เทศบาลเมืองบึงยี่โถ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาล คณะกรรมการเครือข่ายอาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก ประชาชน ภาคธุรกิจ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสังเกตพฤติกรรม การคัดแยกขยะรีไซเคิล และปริมาณการนำบรรจุภัณฑ์แก้วเข้าร่วมกิจกรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้จริงเมื่อมีปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ พฤติกรรมการคัดแยกขยะครัวเรือน การรวมกลุ่มของอาสาสมัคร การรณรงค์ต่อเนื่อง และผลประโยชน์ร่วม ภาคีเครือข่ายมีบทบาททั้งด้านการบริหารจัดการขยะในพื้นที่ และการสนับสนุนระบบรีไซเคิลตามหลัก Circular Economy ข้อค้นพบสะท้อนว่าความร่วมมือระดับชุมชนเป็นรากฐานของการออกแบบนโยบายเชิงระบบ และสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านการสื่อสาร การมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ และกฎหมายที่ล้าสมัย ซึ่งชี้ถึงความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมต่อแนวคิด Extended Producer Responsibility เพื่อเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนให้เกิดขึ้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน, ขยะบรรจุภัณฑ์แก้ว, เศรษฐกิจหมุนเวียน, ความร่วมมือระดับชุมชน, หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (EPR)

ABSTRACT

The problem of managing glass packaging waste that is not returned to the recycling process in a systematic way remains a challenge to the development of circular economy systems at the community level. This study aims to investigate the factors that influence public participation in returning glass packaging to the recycling process under the principles of the circular economy, and to study the roles of network partners in promoting such efforts in Bueng Yitho Town Municipality, Pathum Thani Province. This research is a qualitative study, using in-depth interviews with key informants, including executives and municipal officers, committee members of the Local Environment Volunteers (LEV), community members, business representatives, and relevant organizations. Observation of waste separation behaviors and the amount of glass packaging brought to activities was also conducted. The findings show that public participation happened when there were supporting factors, including household-level waste separation behavior, group formation by volunteers, continuous promotion and campaigning, and shared benefits from separating glass packaging. Network partners play roles in both managing recyclable waste in the local area and supporting the recycling process in line with circular economy principles. These findings reflect that collaboration at the community level is a foundation for systemic policy design and contributes to the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs). However, there are still limitations, including communication gaps, the lack of youth participation, and outdated laws, all of which point to the need to prepare for Extended Producer Responsibility (EPR) to strengthen circular economy systems.

Keywords: Public Participation, Glass Packaging, Circular Economy, Community Collaboration, Extended Producer Responsibility (EPR)

บทนำ

หนึ่งในความท้าทายที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันคือ “ปัญหาขยะล้นเมือง” ซึ่งสะท้อนถึงการจัดการขยะ ที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ขยะสามารถเกิดขึ้นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยจากสถานการณ์ขยะมูลฝอย ปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 26.95 ล้านตัน กระจายตัวตามภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งภาพรวมการจัดการขยะมูลฝอยอย่างไม่ถูกต้องมีประมาณ 7.47 ล้านตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) อีกทั้งยังมีขยะรีไซเคิลประเภทแก้ว พลาสติก กระดาษ กระป๋อง ถูกปะปนมากับขยะทั่วไป แสดงให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีการคัดแยกขยะและทิ้งรวมกันทุกประเภท ส่งผลให้ขยะตกค้างในสิ่งแวดล้อมและระบบการกำจัดขยะยังต้องพึ่งพาวิธีฝังกลบเป็นหลัก ซึ่งไม่เอื้อต่อความยั่งยืนในระยะยาว

จากปัญหาดังกล่าว รัฐบาลจึงได้กำหนดให้การจัดการขยะเป็นวาระเร่งด่วน (สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี, 2566) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกรมควบคุมมลพิษ ได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565–2570) เพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาขยะที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการจัดการตามแนวสากลที่มีประสิทธิภาพสูง ได้แก่ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และหลักการ 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการฯ ฉบับที่ 2 รัฐบาลได้ตั้งเป้าให้สามารถนำขยะประเภทแก้วกลับมาใช้ประโยชน์ให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 86 ภายในปี 2570 (จากฐานข้อมูลปี พ.ศ. 2565 ที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ร้อยละ 75) อีกทั้งยังสนับสนุนการขับเคลื่อนตามแนวคิดความรับผิดชอบต่อผู้ผลิต ที่ขยายออก (Extended Producer Responsibility หรือ EPR) ในการกำกับดูแลกระบวนการผลิต แปรรูป และนำกลับมาใช้ใหม่ของผลิตภัณฑ์จากผู้ผลิตจนถึงผู้บริโภค

หนึ่งในวัสดุที่สามารถนำกลับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ บรรจุภัณฑ์แก้ว ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษคือสามารถรีไซเคิลได้ทั้งหมด 100% โดยไม่สูญเสียคุณภาพ แต่ทว่าการรีไซเคิลบรรจุภัณฑ์แก้วยังพบข้อจำกัดหลายประการ อาทิ ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของการรีไซเคิล บรรจุภัณฑ์แก้วอย่างแท้จริงซึ่งจะถูกปะปนกับขยะมูลฝอยทั่วไปส่งผลให้โอกาสในการนำกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลลดลง อีกทั้งบรรจุภัณฑ์แก้วมีน้ำหนักมากและแตกหักได้ง่ายซึ่งนำไปสู่ความสิ้นเปลืองทรัพยากรในการขนส่งและจัดเก็บซึ่งเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพของระบบของการรีไซเคิลในภาพรวม

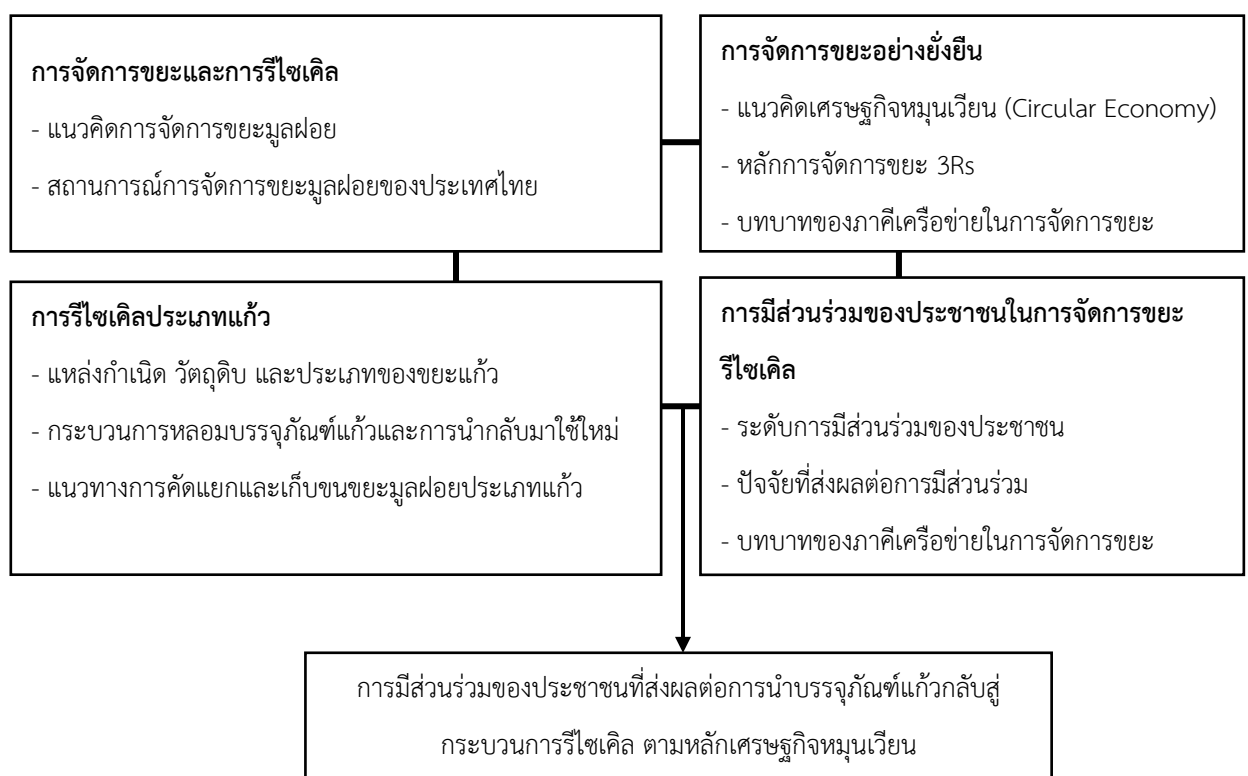
อย่างไรก็ตาม ระบบการจัดการขยะรีไซเคิลในหลายพื้นที่ยังคงประสบปัญหาการคัดแยกขยะอย่างไม่ถูกวิธี เทศบาลเมืองบึงยี่โถ อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่เผชิญกับปัญหาขยะมูลฝอยสะสมประมาณ 12,000 ตันต่อปี โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอัตราการขยายตัวของเมือง เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เทศบาลได้ร่วมมือกับกลุ่มภาคีเครือข่ายและภาคประชาชน ในการส่งเสริมการจัดการขยะรีไซเคิลในระดับชุมชน พร้อมทั้งผลักดันเป้าหมายของภาคเอกชนในการรวบรวมและนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการนำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง ตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนรูปธรรมความสำเร็จ ได้แก่ โครงการ BG Recycle Centre สถานีรับซื้อขยะรีไซเคิล ณ ชุมชนหมู่บ้านซื้อตรง-ไอลีฟทาวน์ ซึ่งเป็นชุมชนนำร่องการจัดการขยะรีไซเคิลที่เกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน (บริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน), 2567)

บริบทของพื้นที่ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน และกลไกของภาคีเครือข่ายในการสร้างระบบจัดการขยะที่ยั่งยืน งานวิจัยนี้จึงเลือกศึกษากรณีดังกล่าว เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการคัดแยกและรีไซเคิลบรรจุภัณฑ์แก้ว และเพื่อวิเคราะห์บทบาทของภาคีเครือข่ายที่มีต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับพื้นที่ อันจะนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการออกแบบนโยบายสาธารณะ และการขยายผลการดำเนินงานสู่ชุมชนอื่น ๆ อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน
2. เพื่อศึกษาบทบาทของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมุ่งเน้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงขี้เฒ่า จังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 1) หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่น ได้แก่ เจ้าหน้าที่บริหารเทศบาลเมืองระดับสูง จำนวน 1 คนและเจ้าหน้าที่ชำนาญการพิเศษที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 คน 2) คณะกรรมการเครือข่ายอาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก (อถล.) ตัวแทนคณะกรรมการเครือข่าย อถล. จำนวน 2 คน 3) ประชาชนทั่วไปในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้านชื่อตรง-ไอสีฟ ทาวน์ (คลอง 3) ชุมชนหมู่บ้านศุขญา 4) ภาคธุรกิจที่ขับเคลื่อนงานกิจกรรมเพื่อสังคม ได้แก่ เจ้าหน้าที่กิจกรรมเพื่อสังคมจากบริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน) จำนวน 1 คน 5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ

รีไซเคิล ผู้บริหารจาก Glean Thailand จำนวน 1 คน และผู้บริหารจาก บริษัท บี เอส กล้าสรีไซเคิล จำกัด จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยเป็นการถามแบบเจาะลึกเพื่อต้องการข้อมูลอย่างละเอียดครบถ้วนจากผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ทำงานโดยตรง รวมถึงมีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยใช้แนวคำถามสัมภาษณ์แบบปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอธิบายความคิดเห็น ประสบการณ์ และมุมมองได้อย่างลึกซึ้ง 2) การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการสังเกตการณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Observation) โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมการคัดแยกขยะของชุมชน เพื่อบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม ลักษณะของสถานที่กิจกรรม และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อวิเคราะห์หาแนวโน้มของแรงจูงใจหรือจุดมุ่งหมายในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่นำไปสู่การส่งเสริมพฤติกรรมจัดการขยะรีไซเคิลอย่างยั่งยืน

วิธีรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลโดยพิจารณาจากมีคุณสมบัติตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และมีศักยภาพในการให้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง ในกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ล่วงหน้าเพื่อขอสัมภาษณ์กับผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งแนะนำตัวอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขออนุญาตในการเปิดเผยชื่อและตำแหน่งของผู้ให้ข้อมูล เมื่อได้รับอนุญาตและยินยอมแล้ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยมีการเก็บรวบรวมรายละเอียดด้วยการจดบันทึกและบันทึกเสียงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน หลังจากผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการถอดเทปแบบคำต่อคำและจัดกลุ่มแต่ละประเภท จากนั้นศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยเน้นความเชื่อมโยงของข้อมูลให้ตรงกับประเด็น และสรุปข้อค้นพบทั้งหมดในรูปแบบเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงของข้อมูลและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) การตรวจสอบสามเส้าแบบทบทวนข้อมูล (Method Triangulation) ให้ผู้เชี่ยวชาญระดับปฏิบัติงานและบริหารในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถทบทวนข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย 5 ประเด็น ได้แก่ประเด็นที่ 1 รูปแบบการส่งเสริมและรณรงค์ที่มีผลต่อการคัดแยกขยะของประชาชนคืออะไร ประเด็นที่ 2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคืออะไร ประเด็นที่ 3 บทบาทของภาคีเครือข่ายในพื้นที่เขตเทศบาลบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี มีผลต่อการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลอย่างไร ประเด็นที่ 4 ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนมีผลต่อการจัดการขยะรีไซเคิลอย่างไร ประเด็นที่ 5 อุปสรรคและแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรีไซเคิลคืออะไร โดยพิจารณาว่าสอดคล้องกับปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนหรือไม่ เมื่อได้บทสรุปจึงนำให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง และ 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Method Triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธี

ต่างกัน เช่น การนำประเด็นเดียวกันซึ่งเก็บโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเปรียบเทียบกับ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูล หากข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกัน จะให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในระดับบริหารตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง

สรุปผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลภายใต้หลักเศรษฐกิจหมุนเวียนได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายด้าน รวมถึงบทบาทของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ โดยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้งสองข้อ ได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

1.1 ปัจจัยพฤติกรรมการคัดแยกขยะรีไซเคิลในระดับครัวเรือน

พฤติกรรมการคัดแยกขยะรีไซเคิลในระดับครัวเรือนเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มุ่งเน้นการนำทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพสามารถจำแนกปัจจัยด้านพฤติกรรมออกเป็น 3 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ ประการแรก คือ การรับรู้และเข้าใจการคัดแยกขยะเบื้องต้น ซึ่งเกิดจากลักษณะส่วนบุคคลที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการแยกขยะมูลฝอยเบื้องต้น โดยสามารถจำแนกขยะรีไซเคิลออกจากขยะทั่วไปได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังให้ความสำคัญต่อการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยขยะรีไซเคิลหลักที่สามารถแยกได้ในครัวเรือนประกอบด้วย พลาสติก ขวดแก้ว กระดาษ และกระป๋องอะลูมิเนียม

ประการที่สอง คือ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ซึ่งพบว่าครัวเรือนมีพฤติกรรมคัดแยกขยะโดยมุ่งหวังรายได้เสริมจากการขายวัสดุรีไซเคิล โดยพิจารณาจากผลตอบแทนที่ได้รับและความสะดวกในการเข้าถึงจุดรับซื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานีรับซื้อที่มีการกำหนดราคาชัดเจน เช่น Glean หรือร้านของเก่าในพื้นที่ ซึ่งมีระดับราคาที่แตกต่างกันในแต่ละประเภทของวัสดุรีไซเคิล

ประการที่สาม คือ ความสามารถในการจัดเก็บขยะรีไซเคิลภายในครัวเรือน โดยพบว่าครัวเรือนที่มีพื้นที่ใช้สอยเพียงพอสามารถจัดสรรพื้นที่สำหรับจัดเก็บวัสดุได้อย่างเป็นระบบ เช่น ในหมู่บ้านสุขญา รังสิต-คลองสี่ ขณะที่ในหมู่บ้านที่มีพื้นที่จำกัด เช่น บ้านทาวน์โฮมในหมู่บ้านช็องตรง-ไอส์ฟาทาวน์ รังสิต คลอง 4 จะมีความท้าทายมากกว่า อย่างไรก็ตาม นิติบุคคลของหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งสถานีรับซื้อขยะรีไซเคิลไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งช่วยลดอุปสรรคในการจัดเก็บและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.2 ปัจจัยการรวมกลุ่มของแกนนำเพื่อจัดการขยะรีไซเคิลของอาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก (อถล.) จากการศึกษา พบว่าการรวมกลุ่มของแกนนำอาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก (อถล.) มีพัฒนาการเป็นลำดับขั้น และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการจัดการขยะรีไซเคิลอย่างต่อเนื่องในชุมชนเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ โดยกระบวนการรวมกลุ่มดังกล่าวเริ่มต้นจากการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของสมาชิกในชุมชน

ที่มีความสนใจและตระหนักถึงประโยชน์ของการคัดแยกขยะรีไซเคิล เมื่อเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวสามารถสร้างประโยชน์ในทางปฏิบัติ เช่น ลดปริมาณขยะในชุมชนและสร้างรายได้เสริม จึงเกิดความร่วมมือที่แน่นแฟ้นและขยายการดำเนินงานออกไปในวงกว้าง ต่อมา เทศบาลเมืองบึงยี่โถได้ริเริ่มโครงการอาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2566 โดยเปิดรับสมัครบุคคลทั่วไปที่มีจิตอาสาและความสนใจในการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้สมัครจำนวนหนึ่งมีประสบการณ์เดิมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทำให้สามารถเข้าถึงและทำงานร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกิจกรรมในช่วงนี้ได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านองค์ความรู้และอุปกรณ์จากเทศบาลและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เมื่อเครือข่ายอาสาสมัครมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เทศบาลได้ดำเนินการจัดประชุมเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการเครือข่ายอถล. อย่างเป็นทางการ โดยประกาศรายชื่อคณะกรรมการเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ซึ่งผู้ที่ได้รับตำแหน่งประธานและรองประธานล้วนมีบทบาทสำคัญในการริเริ่มและขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการขยะรีไซเคิลในระดับครัวเรือน และสามารถขยายผลการดำเนินงานไปยังชุมชนโดยรอบได้อย่างเป็นรูปธรรม การจัดตั้งคณะกรรมการดังกล่าวสะท้อนถึงการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนที่เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าและได้รับการยอมรับจากภาคท้องถิ่นในเชิงสถาบัน ซึ่งนับเป็นรากฐานสำคัญของการจัดการขยะอย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน

1.3 ปัจจัยการส่งเสริมและแรงจูงใจกิจกรรมคัดแยกขยะรีไซเคิลในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มแกนนำอาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) มีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการคัดแยกขยะรีไซเคิลในชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมรับบริจาคขยะเพื่อการกุศลและกิจกรรมตลาดนัดรีไซเคิลชุมชน ซึ่งขยะที่ได้รับจะถูกนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มมูลค่า รายได้ที่ได้จากกิจกรรมดังกล่าวจะถูกนำมาใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การจัดซื้ออุปกรณ์หรือสิ่งของสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้ที่ร่วมบริจาคจะได้รับใบกำกับเป็นสินน้ำใจตอบแทน ทั้งนี้ยังมีกิจกรรม “แยก แลก บุญ” ที่รวบรวมรายได้จากการขายขยะรีไซเคิลของสมาชิกในชุมชน เพื่อนำไปสมทบเข้ากองทุนผ้าป่าวัสดุรีไซเคิล

1.4 ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการคัดแยกขยะบรรจุภัณฑ์แก้ว

การดำเนินกิจกรรมคัดแยกขยะรีไซเคิลโดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์แก้ว ส่งผลให้ชุมชนได้รับประโยชน์ในหลายมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประการแรก คือ ชุมชนเกิดพฤติกรรมการคัดแยกขยะที่เพิ่มขึ้นในระดับครัวเรือนและชุมชน ประการที่สอง การนำรายได้จากการจำหน่ายขยะรีไซเคิลไปใช้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านสวัสดิการสังคม ประการที่สาม คือ การเกิดความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานมีความสามารถขยายผลต่อยอดได้ในระยะยาว และประการสุดท้าย คือ การพัฒนาระบบจัดการขยะให้มีความทันสมัยมากขึ้น

2. บทบาทของภาคีเครือข่ายในพื้นที่เขตเทศบาลบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี มีผลต่อการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิล

นอกจากปัจจัยภายในระดับครัวเรือนและชุมชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลแล้ว การศึกษายังพบว่า บทบาทของภาคีเครือข่ายในพื้นที่เขตเทศบาล

เมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี มีความสำคัญในการผลักดันให้เกิดการดำเนินงานด้านการรีไซเคิลอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งแต่ละภาคมีบทบาทที่แตกต่างกัน แต่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสอดประสาน เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการขยะรีไซเคิล โดยเฉพาะในประเด็นของการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับมาใช้ใหม่หรือเข้าสู่กระบวนการ รีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการลดปริมาณขยะและส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ บทบาทหน้าที่ของตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่นี้ ประกอบด้วยหน่วยงานสำคัญอย่างน้อย 5 หน่วยงาน ได้แก่ อาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก (อถล.) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกในระดับครัวเรือนและชุมชน เทศบาลเมืองบึงยี่โถในฐานะหน่วยงานท้องถิ่นหลักที่ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม และภาคเอกชน ได้แก่ บริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน) บริษัท Glean Thailand และบริษัท บี เอส กล้าสรีไซเคิล จำกัด ซึ่งเข้ามา มีบทบาทในการสนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากร เทคโนโลยี และการรับซื้อบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่ระบบ

จากการศึกษาพบว่า ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนมีลักษณะสำคัญ 2 รูปแบบ โดยรูปแบบแรก คือ ความร่วมมือระหว่างแกนนำอาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก เทศบาลเมืองบึงยี่โถ และ Glean Thailand ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกิจกรรมให้ความรู้ การประชาสัมพันธ์ และการจัดหาพื้นที่รับซื้อขยะรีไซเคิลเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในพื้นที่ การทำงานร่วมกันในลักษณะนี้ ไม่เพียงสร้างความตระหนักรู้ แต่ยังส่งเสริมให้การคัดแยกขยะในระดับครัวเรือนสามารถดำเนินไปได้จริงในชีวิตประจำวัน รูปแบบที่สอง คือ ความร่วมมือระหว่างบริษัทบางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน) และ บริษัท บี เอส กล้าสรีไซเคิล จำกัด ซึ่งร่วมกันผลักดันการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการผลิตตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยเน้นการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า ลดของเสีย และสร้างระบบจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพในระยะยาว ความร่วมมือทั้งสองรูปแบบนี้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ และแสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานที่สอดประสานระหว่างภาคี ในทุกระดับสามารถทำให้การจัดการขยะบรรจุภัณฑ์แก้วเกิดขึ้นได้จริง และขยายผลสู่ความยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ทำการศึกษาได้สะท้อนการสรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ในพื้นที่เขตเทศบาลบึงยี่โถจังหวัดปทุมธานี

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ มีหลายมิติที่สัมพันธ์กัน ทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับเครือข่ายภาคี โดยเฉพาะในส่วนของประชาชนซึ่งเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับท้องถิ่น ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการคัดแยกขยะรีไซเคิลในระดับครัวเรือนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับการรับรู้ การมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการแยกขยะ การเห็นคุณค่าทางเศรษฐกิจของขยะรีไซเคิล และการเข้าถึงสถานที่รับซื้อที่สะดวกและเป็นมิตรต่อประชาชน นอกจากนี้

ความสามารถในการจัดเก็บขยะภายในบ้านยังเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่มีผลต่อการคัดแยกอย่างต่อเนื่อง โดยทั้งหมดนี้ถือเป็นปัจจัยระดับบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของประชาชนในการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรัชณี ปิมแปง (2559) ที่เสนอว่า การมีทัศนคติเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อมและการรับรู้คุณค่าของกิจกรรม มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นพฤติกรรมที่ยั่งยืนของประชาชนในชุมชน

ในระดับชุมชน การรวมกลุ่มของแกนนำอาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) ได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญของการจัดการขยะในพื้นที่ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ จนถึงการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่ายฯ อย่างเป็นระบบ การดำเนินกิจกรรมที่สร้างประโยชน์ร่วมในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมตลาดนัดรีไซเคิล หรือกิจกรรม “แลก แยก บุญ” ล้วนส่งเสริมให้ประชาชนเห็นผลประโยชน์ร่วมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของตน ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคมซึ่งกระตุ้นให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งลักษณะกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะสอดคล้องกับ พรชัย ททรัพย์ทรวรรดิน (2560) ได้กล่าวไว้ว่า เกิดจากความมุ่งมั่นของคณะทำงานซึ่งมีจิตอาสาทำงานจริงจังและต่อเนื่อง มีการอบรมให้ความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ให้กับชุมชนของตน รวมทั้งมีการส่งเสริมประสานงานด้านต่าง ๆ กับเทศบาล อีกทั้งยังถ่ายทอดความรู้ในด้านการจัดการขยะสามารถขยายผลไปยังชุมชนภายนอกได้ ชุมชนจึงดำเนินการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางได้อย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ตามกรอบแนวคิดของ IAP2 (International Association for Public Participation) ปรากฏครบทั้งห้าระดับ ตั้งแต่ การให้ ข้อมูล (Inform) ผ่านการประชาสัมพันธ์กิจกรรม การปรึกษาหารือ (Consult) ในการรับฟังความคิดเห็นชุมชน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Involve) ร่วมกับแกนนำ การสร้างความร่วมมือ (Collaborate) กับภาคีทั้งภาครัฐและเอกชน และการเสริมอำนาจการตัดสินใจ (Empower) ให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเลือกเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างสมัครใจ

ในขณะที่ปัจจัยภายในชุมชนมีบทบาทพื้นฐานในการผลักดันพฤติกรรมของประชาชน การศึกษายังพบว่า บทบาทของภาคีเครือข่าย ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยเทศบาลเมืองบึงขังได้ดำเนินนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและรีไซเคิลผ่านกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้ร่วมมือกับภาคเอกชน อาทิ บริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน) บริษัท Glean Thailand และบริษัท พี เอส กล้าสรีไซเคิล จำกัด ในการดำเนินโครงการและสร้างกลไกการรับคืนบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่ระบบรีไซเคิล

บทบาทของภาคีเครือข่ายสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความร่วมมือที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ การจัดตั้งสถานีรับซื้อขยะรีไซเคิล และการสนับสนุนด้านเทคโนโลยี ทั้งหมดนี้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ของกระทรวงมหาดไทยที่กำหนดการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ ตั้งแต่การลดขยะที่ต้นทาง การเพิ่มประสิทธิภาพกลางทาง และการจัดการปลายทางอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

แนวคิด “Extended Producer Responsibility (EPR)” หรือ หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต ได้รับการกล่าวถึงอย่างชัดเจนในการศึกษานี้ ในฐานะเครื่องมือเชิงนโยบายที่สามารถยกระดับความรับผิดชอบต่อระดับชุมชนไปสู่ระดับผู้ผลิต โดยการบังคับให้ผู้ผลิตมีส่วนร่วมในกระบวนการเก็บคืนแยกประเภท และจัดการของเสียจากผลิตภัณฑ์ของตนอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยลดข้อจำกัดของกฎหมายที่ล้าสมัย และส่งเสริมให้การรีไซเคิลโดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์แก้วมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความร่วมมือระหว่างระดับบุคคล ชุมชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ซึ่งไม่เพียงแต่มีผลต่อการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังช่วยวางรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาเชิงนโยบายสาธารณะและเป็นแนวทางสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในระดับท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

2. ผลการศึกษาบทบาทของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ในพื้นที่เขตเทศบาลบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี

นอกจากการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สะท้อนผ่านพฤติกรรมในระดับครัวเรือนและชุมชนแล้ว การศึกษายังชี้ให้เห็นว่าบทบาทของภาคีเครือข่ายในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยเฉพาะในแง่ของการสนับสนุนและขับเคลื่อนการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างเป็นระบบ

บทบาทหน้าที่ของภาคประชาชนในพื้นที่ ปรากฏชัดผ่านการดำเนินงานของแกนนำอาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก (อถล.) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมการจัดการขยะรีไซเคิลในระดับครัวเรือนและชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชนมีการทำงานร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดจิตสำนึกในการคัดแยกขยะรีไซเคิล

ภาคหน่วยงานราชการ ประกอบด้วย เทศบาลเมืองบึงยี่โถ มีบทบาทในการส่งเสริมและขับเคลื่อนการจัดการขยะรีไซเคิล โดยดำเนินงานผ่านกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และภาคเอกชน ได้แก่ บริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน) มีบทบาทการรับผิดชอบต่อสังคมด้านการจัดการขยะรีไซเคิลโดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์แก้ว ส่งเสริมการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ มีจิตสำนึกและเกิดการรับรู้ว่าบรรจุภัณฑ์แก้วสามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ และยังเป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิตบรรจุภัณฑ์แก้วใบใหม่อีกครั้ง สอดคล้องกับบนงูช ศรีสุข และเบญญาตา กระจำแจ้ง (2566) ที่กล่าวไว้ว่า เพื่อให้เกิดการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ชุมชนและหน่วยงานต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะ มีการอบรมความรู้เรื่องการจัดการขยะภายใต้แนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนอย่างถาวรถึง มีการสนับสนุนให้ชุมชนนำขยะมาเพิ่มมูลค่าด้วยการประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่

นอกจากนี้ บทบาทของบริษัท Glean Thailand มีความสำคัญในมิติของการลดปริมาณขยะและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการจัดการ ส่วนบริษัท บี เอส กล๊าสรีไซเคิล จำกัด ดำเนินบทบาทสำคัญในการจัดการขยะรีไซเคิล โดยรับคืนบรรจุภัณฑ์แก้วกลับเข้าสู่กระบวนการผลิต เพื่อลดปริมาณของ

เสียก่อนเข้าสู่กระบวนการฝังกลบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทุกภาคีต่างมีหน้าที่เฉพาะที่สนับสนุนกันและกันในการส่งเสริมระบบรีไซเคิลในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือความร่วมมือที่ส่งเสริมการจัดการขยะรีไซเคิลและการส่งเสริมการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ในพื้นที่เทศบาลเมืองบึงยี่โถ โดยสอดคล้องกับการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ของกระทรวงมหาดไทย มีกรอบการดำเนินงาน จำนวน 3 ระยะ ได้แก่ การลดปริมาณขยะและการส่งเสริมการคัดแยกขยะที่ต้นทาง กลางทาง คือ มีการจัดทำระบบเก็บ และขน อย่างมีประสิทธิภาพ และปลายทางคือ ขยะมูลฝอยได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการดังกล่าวผ่านภาคีเครือข่ายในการบริการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ เทศบาลเมืองบึงยี่โถ และบริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน) ผ่านการทำบันทึกข้อตกลงบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือ (MOU) ในโครงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน โดยการสนับสนุนองค์ความรู้การจัดการขยะรีไซเคิลเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มแกนนำอาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) และชุมชน ผลักดันการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการผ่านสถานีรับซื้อขยะรีไซเคิลจำนวน 14 สถานี ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อาทิ ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ สำนักงานเทศบาล ศูนย์การแพทย์และฟื้นฟู บึงยี่โถ และวัดเขียนเขต (พระอารามหลวง) เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับชไมกานต์ ดวงแก้ว (2563) ที่ได้กล่าวไว้ว่าหน่วยงานท้องถิ่นร่วมส่งเสริม 3Rs ที่มีหลักดำเนินงานเช่นเดียวกับเศรษฐกิจหมุนเวียนเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายและโครงการที่ร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด ภายใต้แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอย “จังหวัดสะอาด”

แนวทางในการพัฒนาความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการรีไซเคิลเพื่อลดข้อจำกัดและอุปสรรค คือการนำข้อกำหนดกฎหมายที่เป็นระดับสากลมาปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมมีบทลงโทษหรือค่าปรับที่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่คิดว่าเกิดผลกระทบต่อตนเอง ให้เปลี่ยนทัศนคติใหม่ว่าหากไม่ปฏิบัติตามจะต้องมีค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บขยะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Extended Producer Responsibility (EPR) หรือหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต ที่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการจัดการขยะรีไซเคิลอย่างครบวงจรตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้บริโภค ผู้รวบรวม และผู้แปรรูปรีไซเคิล ผ่านการร่วมมือของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อให้สามารถนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

จากผลการศึกษาคำวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ได้รับข้อมูลเชิงวิชาการคือ ผลลัพธ์ของความร่วมมือภาคีเครือข่ายที่ส่งเสริมการจัดการขยะรีไซเคิลและการส่งเสริมการนำบรรจุภัณฑ์แก้วกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนที่เกิดขึ้น 4 ประการ ประการแรก ในด้าน

ปัจจัยพฤติกรรมการค้าแยกขยะรีไซเคิลระดับครัวเรือน กลุ่มแกนนำอาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) สามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลพฤติกรรมการค้าแยกขยะรีไซเคิลในครัวเรือน เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดการค้าแยกขยะรีไซเคิลเพิ่มมากขึ้น

ประการที่สอง สำหรับปัจจัยด้านการรวมกลุ่มของแกนนำเพื่อจัดการขยะรีไซเคิล เทศบาลเมืองบึงยี่โถ สามารถนำผลการศึกษาไปพัฒนาศักยภาพของแกนนำเพิ่มเติมในเรื่องของมูลค่าการซื้อขายขยะรีไซเคิล หรือความรู้เรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของสิ่งแฉดล้อมก่อให้เกิดการตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว รวมถึงการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ และความสำเร็จ เพื่อต่อยอดและขยายผลการรวมกลุ่มของชุมชนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมโครงการ

ประการที่สาม ปัจจัยด้านการส่งเสริมและรณรงค์กิจกรรมคัดแยกขยะรีไซเคิลในชุมชน ภาคเอกชนสามารถนำผลการศึกษาไปออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการจัดการจัดการให้ความรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงและมีความหลากหลายเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย การจัดทำคู่มือหรือคลิปวิดีโอเพื่ออธิบายการแยกประเภทและประโยชน์ของการรีไซเคิลบรรจุภัณฑ์แก้ว ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

ประการสุดท้าย สำหรับปัจจัยด้านการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันจากการคัดแยกบรรจุภัณฑ์แก้ว ภาคีเครือข่ายในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ สามารถนำผลการศึกษาไปต่อยอดในรูปแบบกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ธนาคารขยะรีไซเคิลเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ผ่านการขายขยะจากสถานีรับซื้อขยะรีไซเคิลทั้งหมด ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นบรรจุภัณฑ์แก้วเพียงอย่างเดียวเพื่อให้ชุมชนได้รับสิทธิประกันชีวิตต่อไป

ข้อเสนอแนะเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างกลไกเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติของภาคีในพื้นที่ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยใช้ข้อมูลจากการวิจัยเป็นฐานในการออกแบบแนวทางการจัดการที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ศึกษากลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเพิ่มเติม เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ มีเพียง 2 ชุมชนที่เป็นต้นแบบการจัดการขยะเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันมีการเพิ่มจำนวนสถานีให้กับชุมชนที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 10 แห่ง โดยการเพิ่มการวิจัยเชิงปริมาณในการเก็บข้อมูลเพื่อให้การศึกษาสามารถสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นระบบมากขึ้น

2.2 ขยายขอบเขตการศึกษาขยะรีไซเคิลทุกประเภท อาทิ พลาสติก กระดาษ อะลูมิเนียม และอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถนำไปวางแผนนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยในระดับตำบลได้

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2565). *แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565 – 2570)*.

กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

- กรมควบคุมมลพิษ. (2566). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2566. (พิมพ์ครั้งที่ 1).
กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- ชไมกานต์ ดวงแก้ว. (2563). การรับรู้และแนวทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อการจัดการขยะพลาสติกภายใต้บริบทของเทศบาลนครนนทบุรี. [ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต], จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นนุช ศรีสุข และ เบญญาดา กระจ่างแจ้ง. (2566). การจัดการขยะฐานศูนย์ของชุมชนภายใต้แนวคิดระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนกรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลปะตง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 5(4), 1023.
- บริษัท บางกอกกล๊าส จำกัด (มหาชน). (2568). BG NEWS: BG จับมือเทศบาล ฯ บึงยี่โถ ขยายผลสถานีรับซื้อขยะรีไซเคิลเพื่อชุมชน. <https://www.facebook.com/share/p/1QJsTFZPLJ/>
- พรชัย ทรัพย์ทวีสิน. (2560). กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของศูนย์รีไซเคิลขยะ ชุมชนพบสุข ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. [พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัชณี ปิมแปง. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในการจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านหนองสลัดไต่ ตำบลสระกระโจม อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี. [ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต], มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (19 ตุลาคม 2566). การกำหนดให้การจัดการขยะเป็นวาระเร่งด่วน. https://resolution.soc.go.th/PDF_UPLOAD/2566/P_409638_2.pdf